

אבודה סוציאלית

חוויותיהן של עובדות סוציאליות בישראל

יערה פז | רוני אבאיו | תכלת אבידור | איליה רץ
עו"סים שינוי (ע"ר)

יוני 2020

עו"סים שינוי!

מלבד פגמים עסקיים, עו"סים שינוי! מיישם את מטרותיו הכלכליות והחברתיות ופועל למען עתיד העבודה הסוציאלית ושירותי הרווחה בישראל.

עו"סים שינוי!

طلاب وطالبات عمل إجتماعي من أجل مستقبل العمل الاجتماعي وخدمات الرفاه في إسرائيل ج.م
סטודנטיות וסטודנטים למען עתיד העבודה הסוציאלית ושירותי הרווחה
בישראל ע"ר

עו"סים שינוי (ע"ר)

ארלוזורוב 186, תל אביב- יפו

6492309

[/https://www.osimshinooy.org](https://www.osimshinooy.org)

ועד מנהל:

עופר גינת

איה ורטהיימר

נעם שומן הראל

עדי אפשטיין

נועה פלג

טלי ארנולף

אביתר מילר

בוטז כתבן

צוות:

יערה פז

תכלת אבידור

רוני אבאיו

איליה רץ

קריאיטיב ועיצוב: יובל רביב

תודות:

יו"ריות עו"סים שינוי לשנת 20-2019: נוגה דקלבאום ומיקי כהן.

גרעין קמפוס חיפה: ספיר חליבה, בת-אל לויאן,

ווידאד נסראללה, עדי מינקוביץ', עדי ורדימון.

גרעין מכללת ספיר.

ועוד עשרות סטודנטיות ופעילות בעמותת עו"סים שינוי

שסייעו באיסוף הנתונים.

"עו"סים שינוי" הינה עמותה של סטודנטים וסטודנטיות לעבודה סוציאלית, הפועלת לשיפור מדיניות הרווחה בישראל, ולקידום מקצוע העבודה הסוציאלית. העמותה החלה בהתארגנות של סטודנטים וסטודנטיות בשנת 2009, שהחליטו שהם לא יכולים לשבת בחיבוק ידיים נוכח המצב במקצוע. בשנת 2011 הארגון לקח חלק משמעותי בשביתת העובדים הסוציאליים הגדולה, ובשנת 2013 הפכה ההתארגנות לעמותה רשומה. העמותה פועלת למען שיפור תנאיהם של העובדים והעובדות הסוציאליות ושמירה על ביטחונם. כמו כן, חברי העמותה עוסקים בפרויקטים המשפרים את התכנים המועברים במוסדות הלימוד השונים ואת מעמד המקצוע.

מטרת סקר המיפוי של עמותת "עו"סים שינוי" היא כשמו: למפות את הבחירות התעסוקתיות ואת החוויות המקצועיות של בוגרי ובוגרות תואר ראשון בעבודה סוציאלית בין השנים 2019-2014. על הסקר ענו 180 בוגרי ובוגרות, מכלל מוסדות הלימוד בארץ. הסקר נערך במהלך החודשים מאי - יוני 2020.

בהתחשב בנסיבות הנוכחיות והמצב בו נמצאים השירותים החברתיים ומקצוע העבודה הסוציאלית בכלל, ביקשנו לזהות מגמות שיוכלו להצביע על הקשיים והאתגרים שעובדות סוציאליות מזהות במדיניות החברתית ותפיסותיהן אודותיהם.

השירותים החברתיים בישראל עומדים בפני קריסה. מכתבה שפורסמה בעיתון "דבר העובדים בארץ ישראל" ב-18.6.2020 עולה כי ברשויות המקומיות קיימים כ-1,000 תקנים שאינם מאויישים. עובדת סוציאלית ברשות מקומית מטפלת בממוצע ב-300 משפחות, כ-1,500 איש. השכר הממוצע עבור עו"ס משפחה שעובדת ב-75% משרה עומד על כ-5,200 שקלים ברוטו בחודש. שלושה מתוך ארבעה עובדים בתחום מקבלים השלמת הכנסה לשכר מינימום.

אנו, כסטודנטים שיגיעו בקרוב לשטח, מודאגים מהמצב הקיים ותוהים האם בתנאים הנוכחיים נעבוד במקצוע העבודה הסוציאלית, הקרוב לליבנו, לאחר סיום התואר. אנו מודעים לחשיבות ולמרכזיות של המקצוע בשירותים החברתיים, ומנגד לתנאים טעוני השיפור ולשכר הלא מתגמל, לצד העומס הרב והעבודה הקשה הדרושה מעובדת סוציאלית. לאור זאת, רצינו להבין מה קורה בשטח - האם אנשים שסיימו לימודי עבודה סוציאלית בוחרים לעבוד במקצוע בכלל ובפרט במחלקות לשירותים החברתיים, ואם כן, האם רואים את עצמם ממשיכים לעבוד בו בטווח הארוך? בנוסף, היה לנו חשוב להבין את ההשפעות שיש למקצוע על חייהם ואת האתגרים הטמונים בו. זאת ועוד, לזהות האם קיימים מוטיבים ומגמות שחוזרים על עצמם.

השאלון נוסח בלשון נקבה, אך כוון לעונים ועונות מכלל המגדרים. מסמך זה יהיה אף הוא מנוסח בלשון נקבה, ויחד עם זאת מכוון לכולם וכולן.

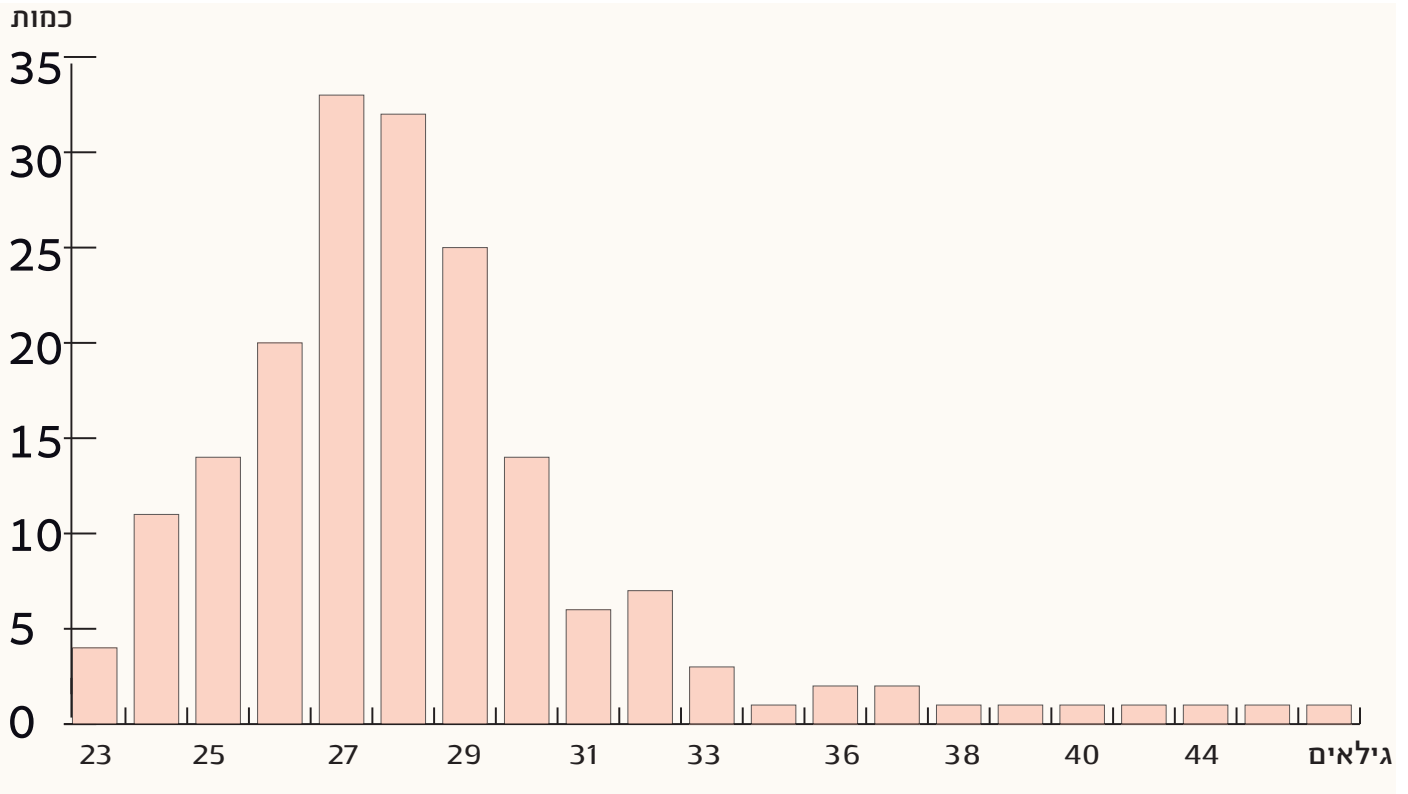
במסמך זה נציג את הממצאים העיקריים שמצאנו והמגמות המרכזיות שעלו מהסקר.

המדגם

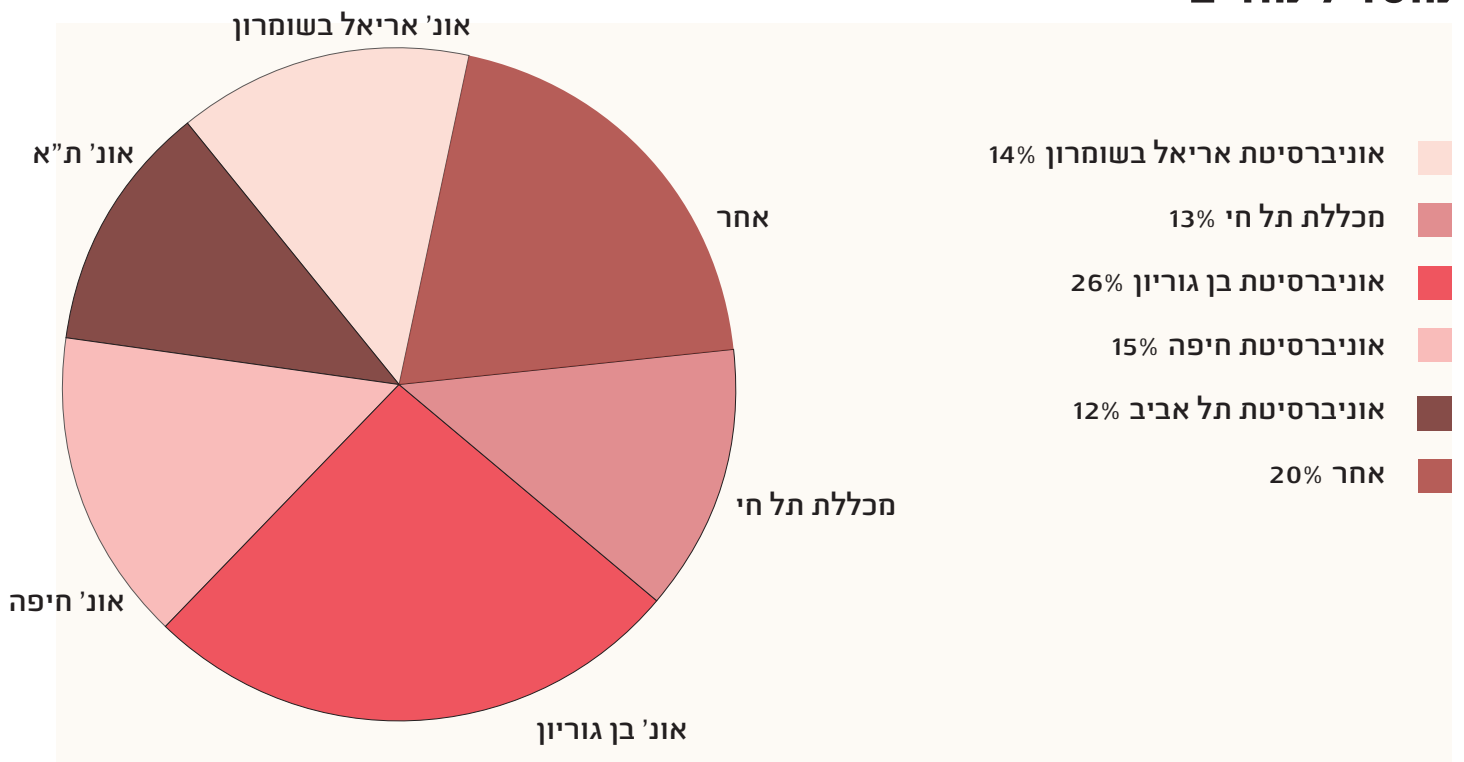
180 עו"סיות

164 נשים | 16 גברים

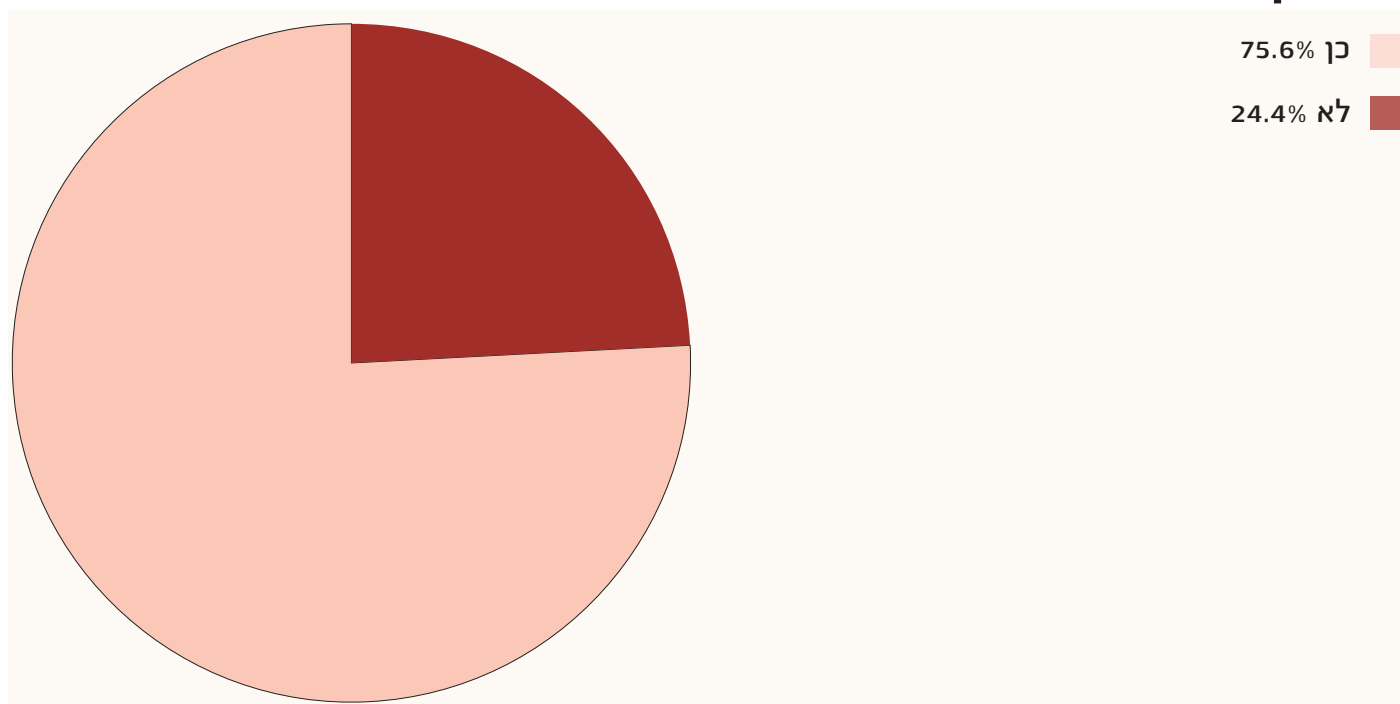
גילאים

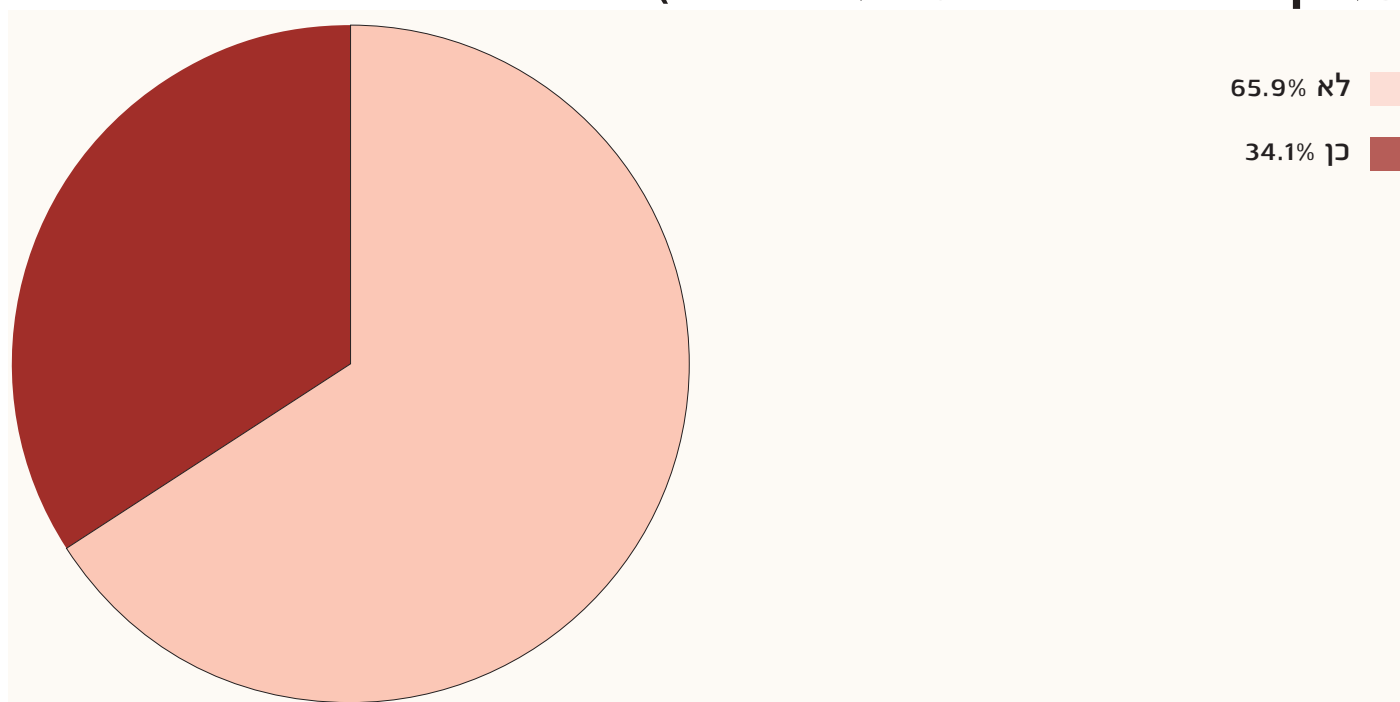
מוסד לימודים

האם כיום את עוסקת במקצוע העבודה הסוציאלית? (סמני כן, במידה ואת מועסקת ב-50% משרה או יותר בתחום הע"ס)

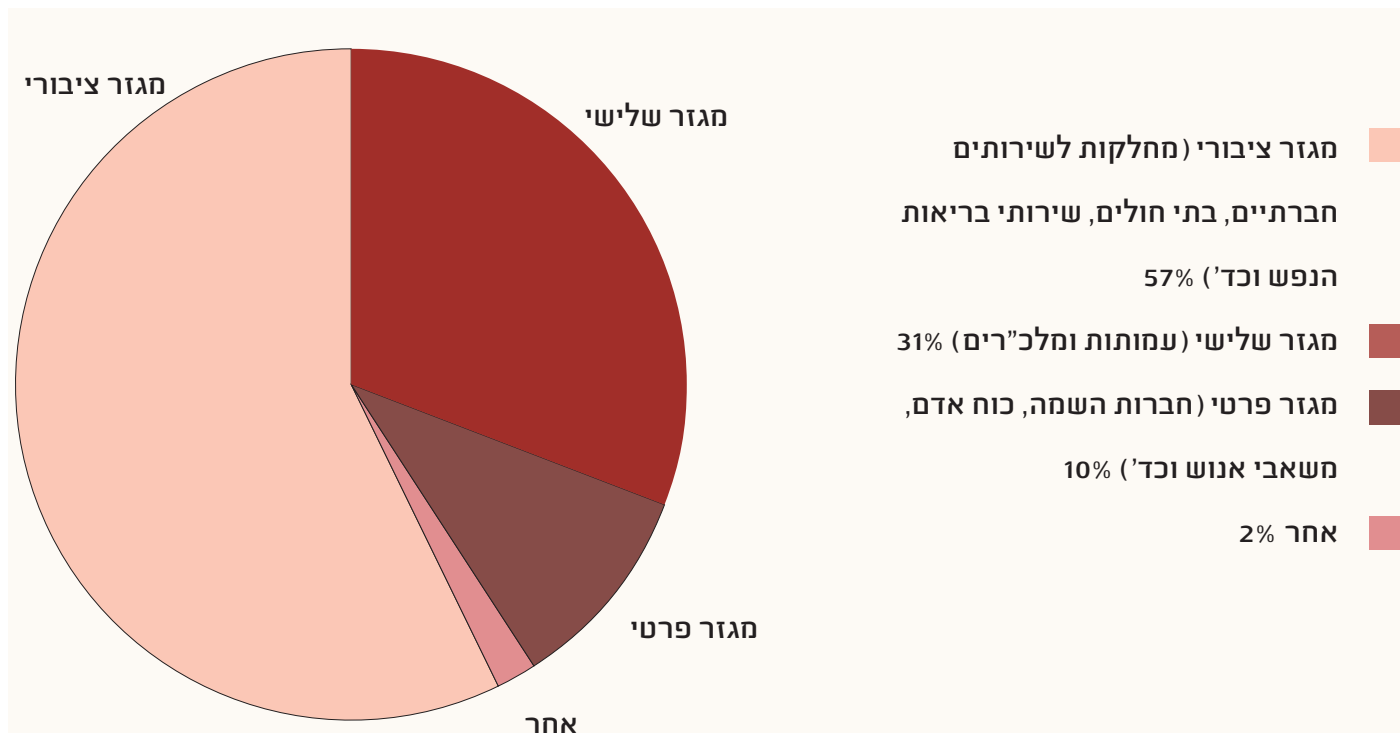
האם לאחר סיום הלימודים עבדת כעובדת סוציאלית? (מתוך הבוגרות שאינן עובדות בעבודה סוציאלית כיום)

מתוך 44 העובדות הסוציאליות שאינן עוסקות כיום במקצוע 65.9% מעולם לא עבדו במקצוע ו-34.1% מהן עבדו בו תקופה קצרה ועזבו.

פילוח מקומות העבודה של העובדות הסוציאליות שעוסקות במקצוע

כיום

מגמות

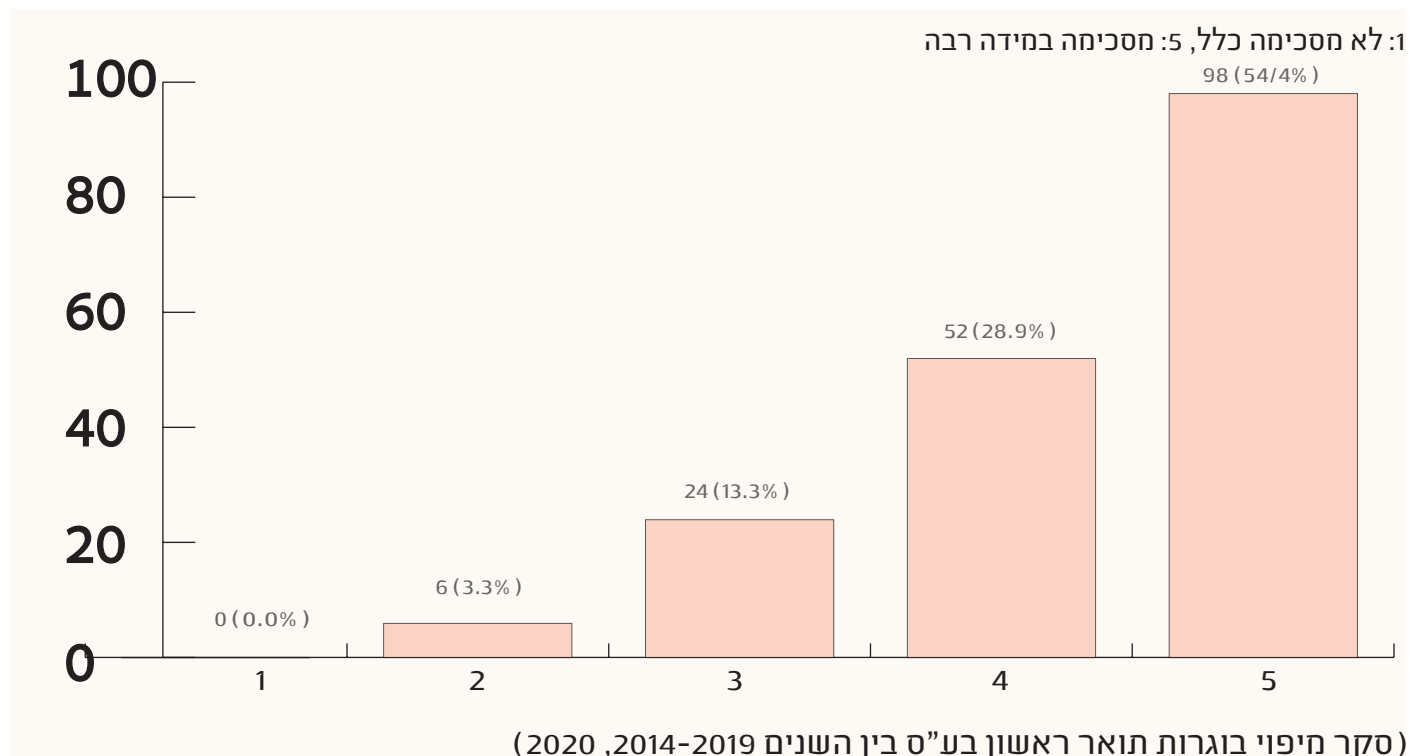
משבר במגזר הציבורי

במשך מספר עשורים ממשלות ישראל מכווצות ומצמקות את "גודלה" של מדינת הרווחה הישראלית. ככל שהולכת ומתפשטת הגישה הכלכלית הניאו-ליברלית בקרב נבחרי הציבור, כך הולכת ופוחתת ההשקעה הציבורית. בתוך גל ההפרטה השוטף את השירותים החברתיים כבר שנים, מוצאות את עצמן העובדות הסוציאליות במגזר הציבורי נושאות בנטל השלכות הקיצוצים והצמצום התקציבי של השירותים החברתיים.

במקביל למגמות אלה, ההשקעה בכוח האדם האמון על השירותים החברתיים, קרי העובדות הסוציאליות, נזנחה אף היא. הסממן המשמעותי ביותר הוא שכרן של העו"סיות - טבלת השכר שקובעת את היחס בין וותק, דרגות ושכר, לא השתנתה מהותית משנת 1994. (מרכז המחקר והמידע של כנסת ישראל, 2015).

לעובדה זו מצטרף הנתון המדאיג כי ישנם 1000 תקנים לא מאוישים במחלקות לשירותים חברתיים (דה מרקר, 05.08.2018).

לו השכר היה יותר גבוה, היו יותר עובדות סוציאליות

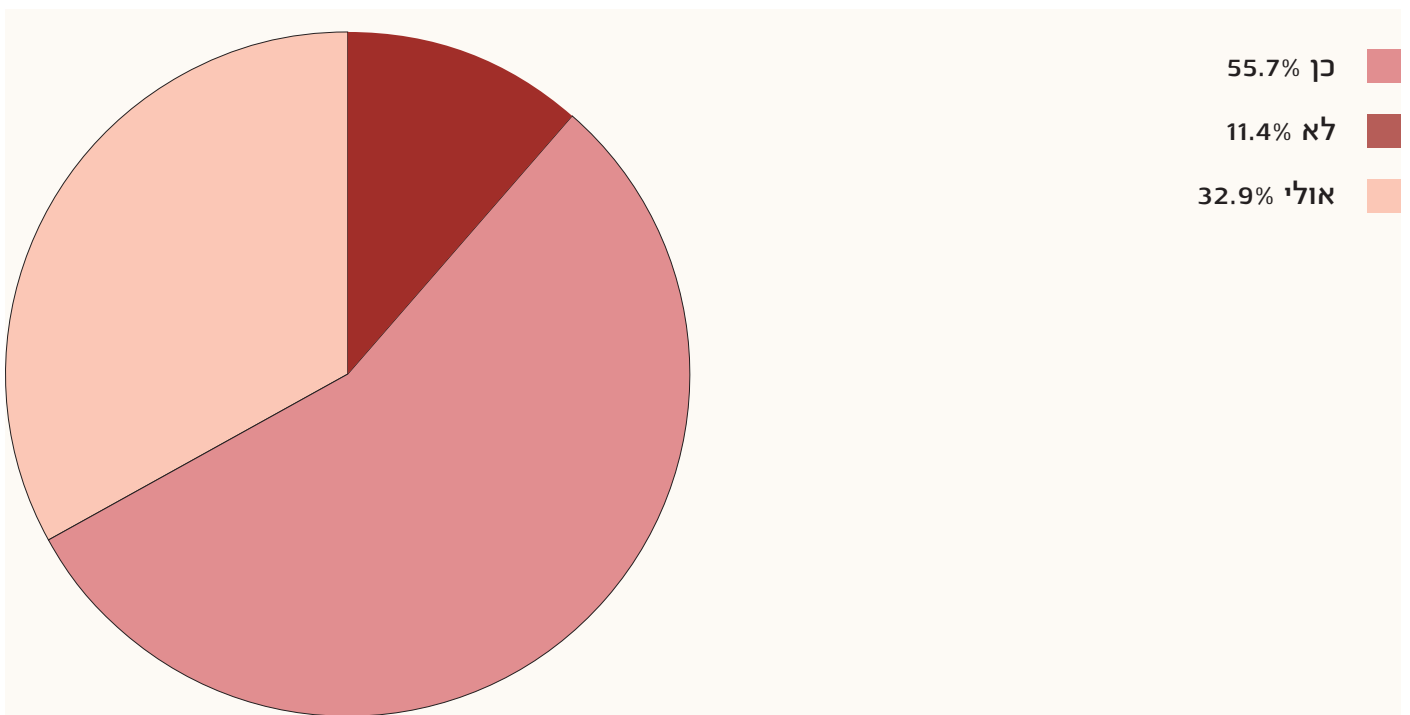

83.3% מהעו"סיות מאמינות כי לו השכר היה גבוה יותר, היו יותר עובדות סוציאליות.

”אם המקצוע לא נחשב כמקצוע חיוני, ומדיניות הממשלה היא צמצום המשאבים למחלקות לשירותים החברתיים - נפגע כל מקצוע העבודה הסוציאלית...”

ש', עובדת סוציאלית במגזר הציבורי (סקר חיפוי בוגרות '14-'19, 2020)

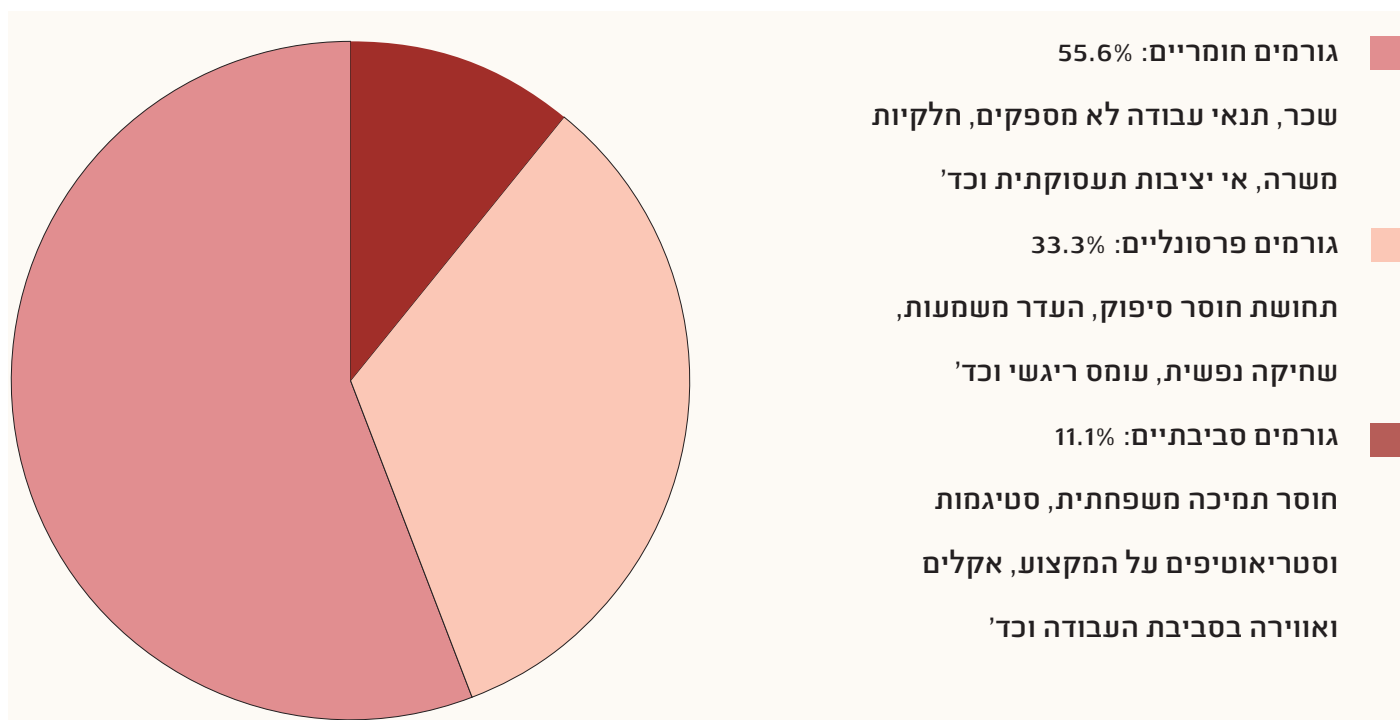
האם את רואה את עצמך במקצוע בעוד 5 שנים מהיום?

(סקר חיפוי בוגרות תואר ראשון בע"ס בין השנים 2014-2019, 2020)

44% מתוך העובדות הסוציאליות במגזר הציבורי שוקלות לעזוב את המקצוע.

מהי הסיבה המרכזית לבחירתך לעזוב את המקצוע? (מתוך עו"סיות שחושבות שיעזבו בחמש השנים הקרובות)

(סקר מיפוי בוגרות תואר ראשון בע"ס בין השנים 2014-2019, 2020)

במגזר הציבורי, שכר ותנאי העסקה מהוות את השיקול המרכזי בבחירה לעזוב. במקום השני, שחיקה נפשית ועומס רגשי.

תמונת המצב העולה מהשטח עגומה. היום, יותר מתמיד, נראה כי ענף העבודה הסוציאלית במגזר הציבורי על סף קריסה. השכר הנמוך והתגמול הבלתי מספק, שעות העבודה הארוכות, המחסור באפיקי קידום ותחושת הסיכון בעבודה, הופכות את המציאות התעסוקתית במגזר הציבורי לבלתי אפשרית.

קשה לעסוק במקצוע העבודה הסוציאלית לאורך שנים

(מידת הסכמה של עובדות סוציאליות במגזר הציבורי עם ההיגד)

1: לא מסכימה כלל, 5: מסכימה במידה רבה

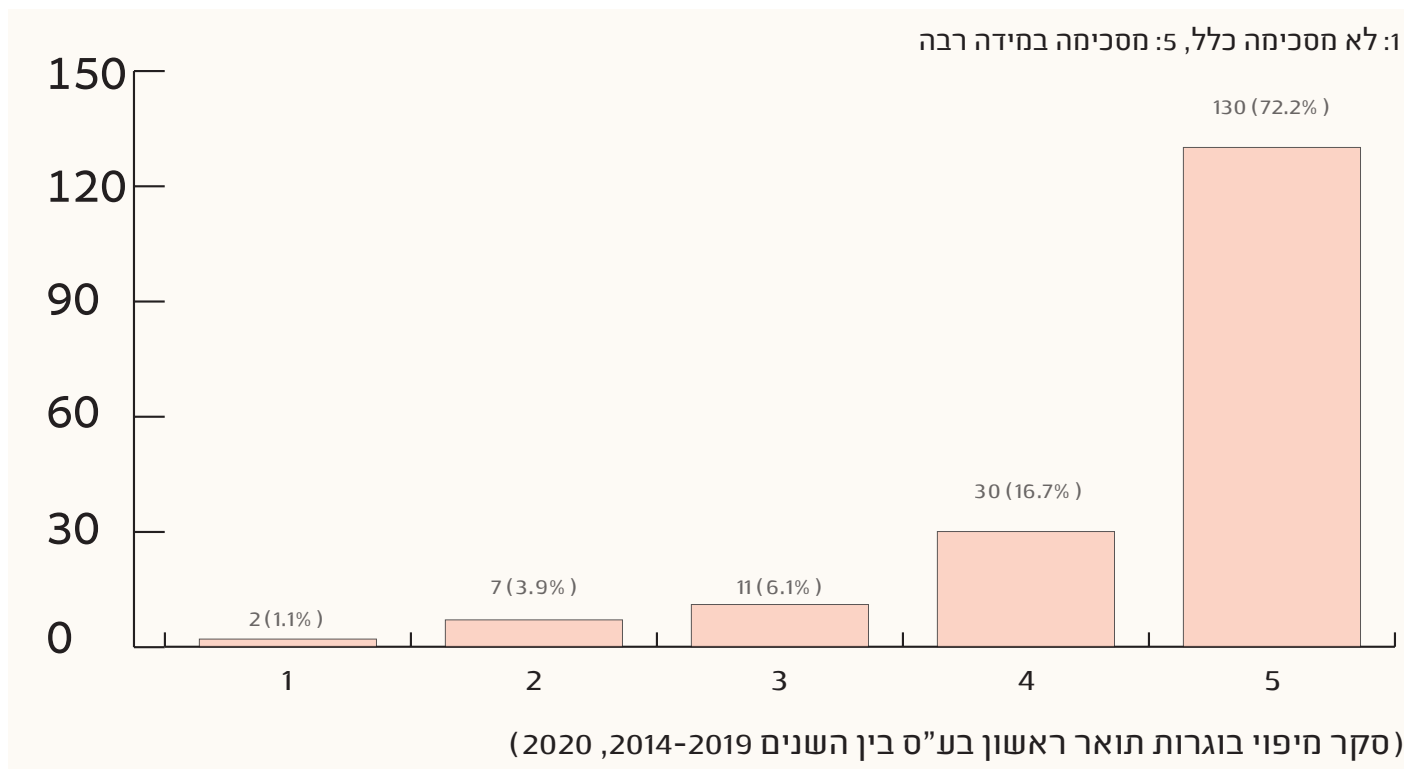
רק 9% מהסטודנטים מעריכים שיעבדו במחלקות לשירותים חברתיים

(עו"סים שינוי, 2020)

בהן עובדות סוציאליות מועסקות, מתוארת חוויה פרדוקסלית קשה. מצד אחד, קיימת תחושת הזנחה קשה מטעם המדינה ומן הצד השני, התדמית הציבורית של מקצוע העבודה הסוציאלית קשה ועגומה.

ענף העבודה הסוציאלית הוא אחד מהמקצועות המובהקים שקשור באופן הדוק למוסדות המדיניים והחברתיים. מהותה של העבודה הסוציאלית בתמיכה וסיוע לפרטים ומשפחות, קהילות ואוכלוסיות מודרות מושתתת במידה רבה על המנדט שהמדינה מקבלת כחלק מ"האמנה החברתית". העובדות הסוציאליות (חברתיות) כשמן הן: שליחות של החברה (society). אף כי אחוז ניכר מהעובדות הסוציאליות מועסקות בארגונים מהמגזר השלישי, המדינה היא זו שמכשירה אותן ונותנת להן את סמכותן (חוק העובדים הסוציאליים, 1996). אף על פי כן, באופן שחוצה את שלושת המגזרים

המדינה מזניחה את העובדות הסוציאליות

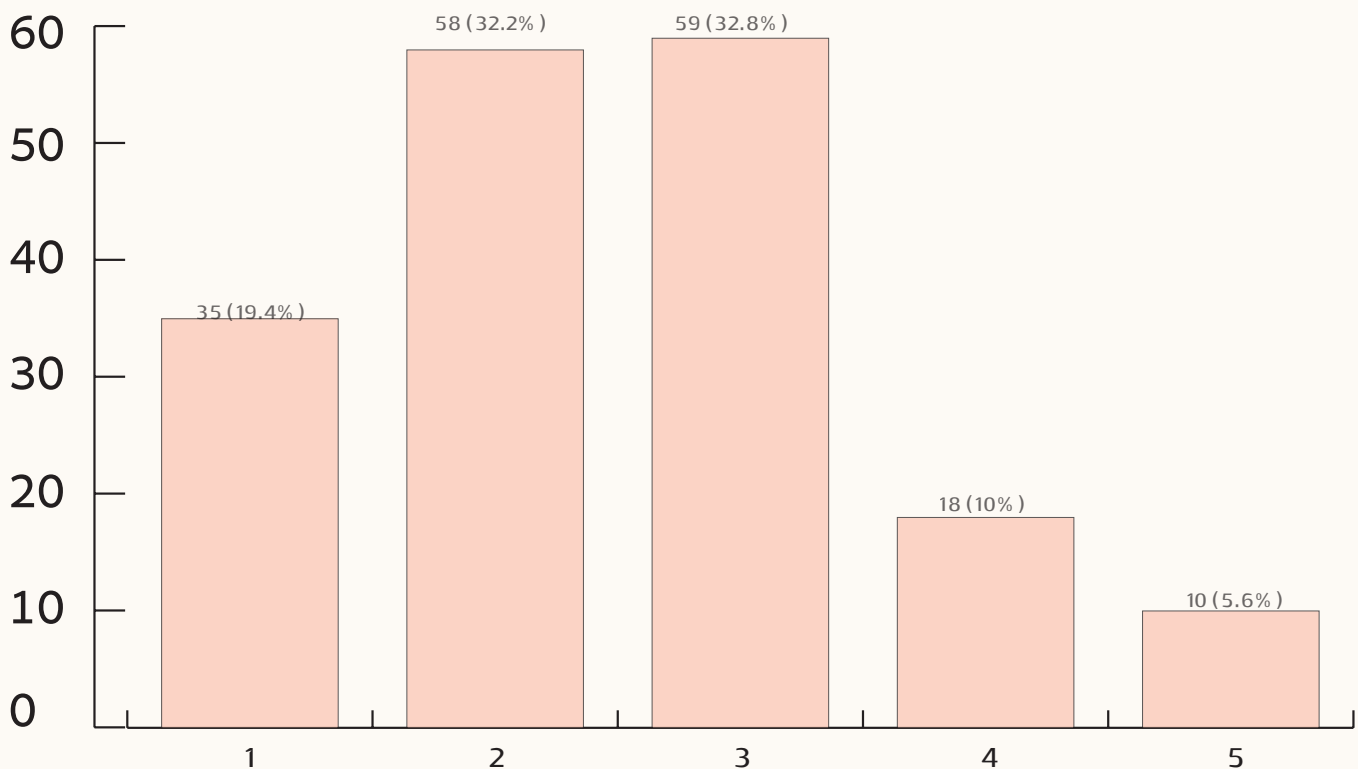
88.9% מהעו"סיות מרגישות כי המדינה מזניחה אותן.

”בשל העובדה שאין משאבים, אין יכולת לעזור באופן משמעותי ללקוחות שלנו. הם חווים זאת כזלזול וכחוסר רצון שלנו לסייע להם ומכאן מגיעות הסטיגמות השונות שמלבות את דעת הקהל...”

ד', עו"סית במגזר הציבורי במרכז הארץ (סקר מיפוי בוגרות '14-'19, 2020)

לעובדות סוציאליות יש את כל הכלים והמשאבים על מנת לחולל שינוי בחיי הלקוחות

1: לא מסכימה כלל, 5: מסכימה במידה רבה

(סקר מיפוי בוגרות תואר ראשון בע"ס בין השנים 2014-2019, 2020)

כ- 85% מהעובדות הסוציאליות מעידות כי חסרים להן כלים ומשאבים על מנת לבצע את עבודתן.

מעוררת. למעלה מ-30% דיווחו כי חוו אלימות פיזית במקום העבודה, ולמעלה מ-80% חוו איומים וקללות (איגוד העובדים הסוציאליים, 2020).

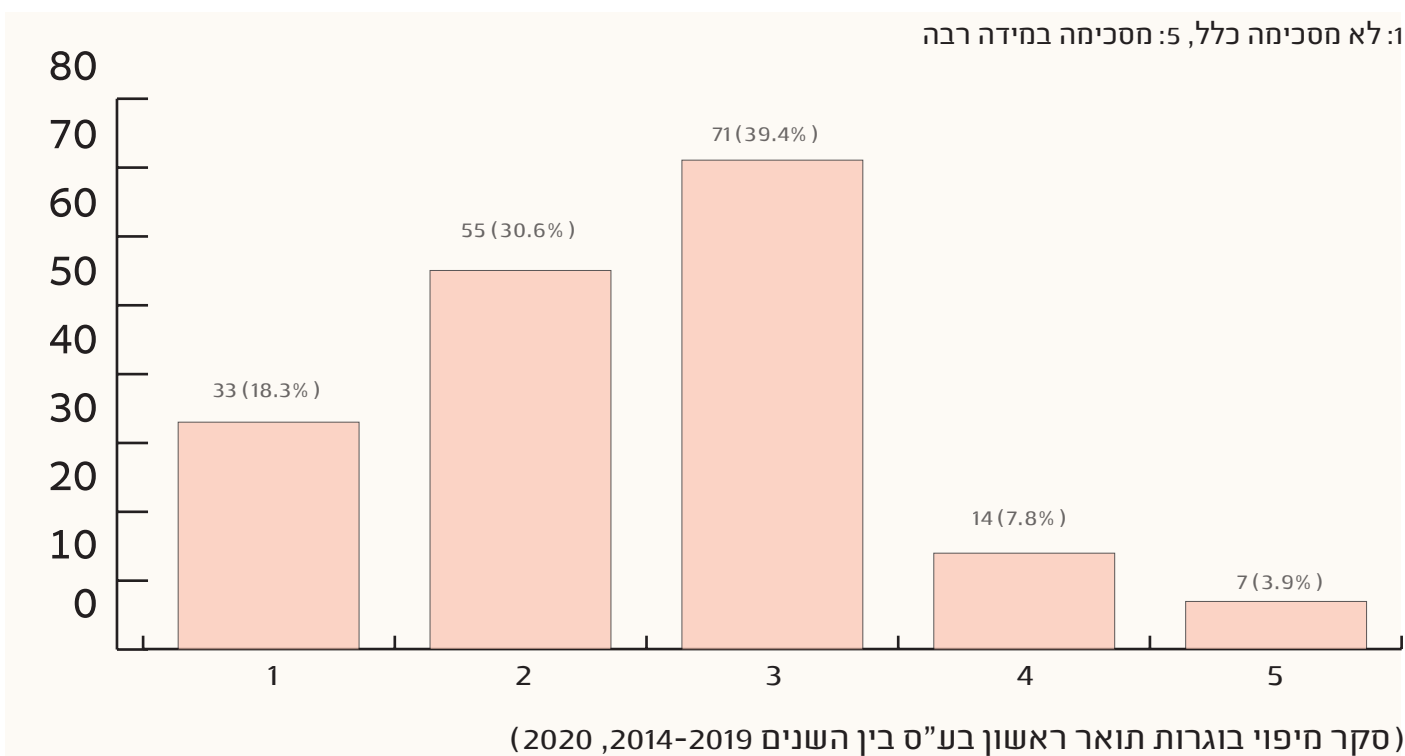
משמעות נוספת לאחירה שהעובדות הסוציאליות נמצאות "בין הפטיש לסדן" היא שהעובדות הסוציאליות לכודות בין רצון להעניק לפונים את השירות המיטבי לבין החסמים, הקשורים בהיעדר משאבים. יתרה מכך, תחושת הביטחון של העו"סיות

"ישנם אנשים במצוקה אמיתית וצריך להשקיע הרבה יותר כדי לעזור להם. אם יהיו מספיק משאבים למען אנשים אלו התנאים שלנו ישתפרו בהתאם. זהו אינטרס חברתי של כולנו!.."

מ', עו"סית במגזר הציבורי מדרום הארץ (סקר מיפוי

בוגרות '14-'19, 2020)

עבודה סוציאלית היא מקצוע מוערך

כ-88% מהעובדות הסוציאליות חשות כי עבודתן לא מוערכת דיה.

לא עו"סות בכל מחיר

השכר הנמוך לא מסתכם בכמות הכסף בעובר ושבו. מהממצאים עולה כי התגמול הנמוך משפיע באופן משמעותי על הדימוי העצמי ועל היכולת לחוש משמעות במקום העבודה. התחושות שנידונו בפרק הקודם משפיעות לא רק על הנכונות להמשיך ולעסוק במקצוע, אלא גם על שחיקה מקצועית (occupational burnout). מחקרים קודמים בתחום מראים כי שחיקה מובילה לתופעות נפשיות של דחק מתמשך, לחץ, מוטיבציה נמוכה ועוד. אחד המרכיבים

המשמעותיים בתוך השחיקה הוא תשישות רגשית: העובדות חשות כי משאביהן הרגשיים מתרוקנים (Maslach & Jackson, 1981; עו"סים שינוי, 2020). אל מול חוויה זו, עובדות סוציאליות עומדות בפני החלטה מוסרית וערכית קשה, ורבות מהן בוחרות לעזוב.

"ברגעים שונים בחיים אנחנו גם צריכים לחשוב על עצמנו כבני אדם. אנחנו עובדים ברצינות בכל הכוחות, נותנים מכל הלב, תורמים לקיום חברה חזקה יותר, ועל אף כל זאת, נאלצים להתמודד עם תנאים לא טובים ושכר נמוך. לפעמים גם כמה מאות שקלים בחודש הם קריטיים..."

נ', עו"סית במגזר השלישי (סקר מיפוי בוגרות '14-

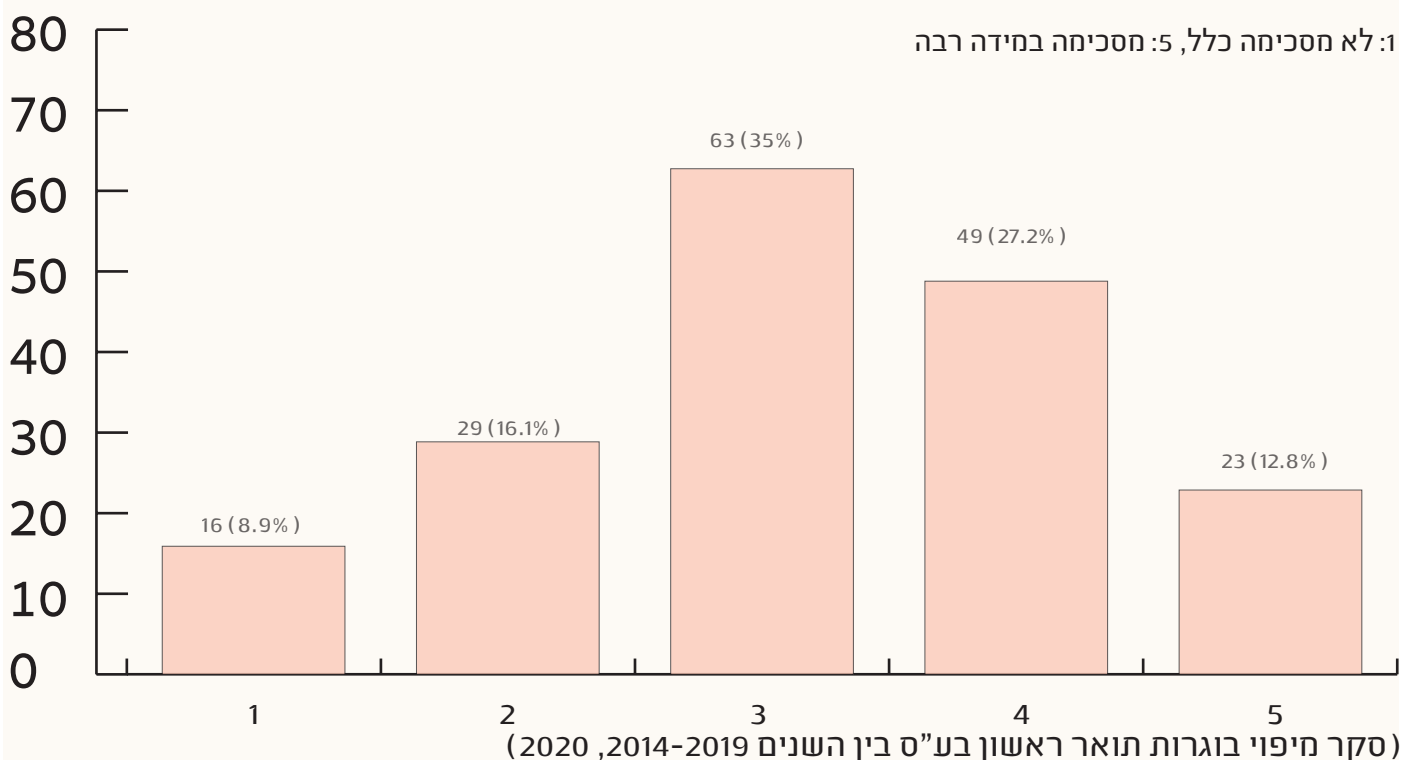
(2020, '19)

בקרב 40% מהעובדות הסוציאליות שעזבו את המקצוע - שחיקה רגשית, קשיים נפשיים ותחושת חוסר יכולת להשפיע מהווים את הסיבה העיקרית לעזיבה

”אני בחרתי להיכנס למקצוע בלב שלם למרות שידעתי שהשכר הוא נמוך. היום, לאחר התנסות בתחום אני מבינה עוד יותר כמה השכר הוא מרכיב חשוב. ללא שכר הולם השחיקה מואצת עוד יותר. במקצועות אחרים מקבלים העלאה משמעותית בכל שנה שעוברת, אבל אצלנו ההעלאה בשכר, ככל שהוותק עולה, היא לא משמעותית מספיק. איך נקים משפחה וילדים עם שכר כזה?”

ג', עובדת סוציאלית, החליטה לעזוב את המקצוע (סקר מיפוי בוגרות '14-'19, 2020).
נתונים מ-2009 מראים כי 20-30% בוגרות לעזוב את המקצוע בחמש השנים הראשונות.

אני מעודדת אנשים לבחור לעסוק בתחום העבודה הסוציאלית

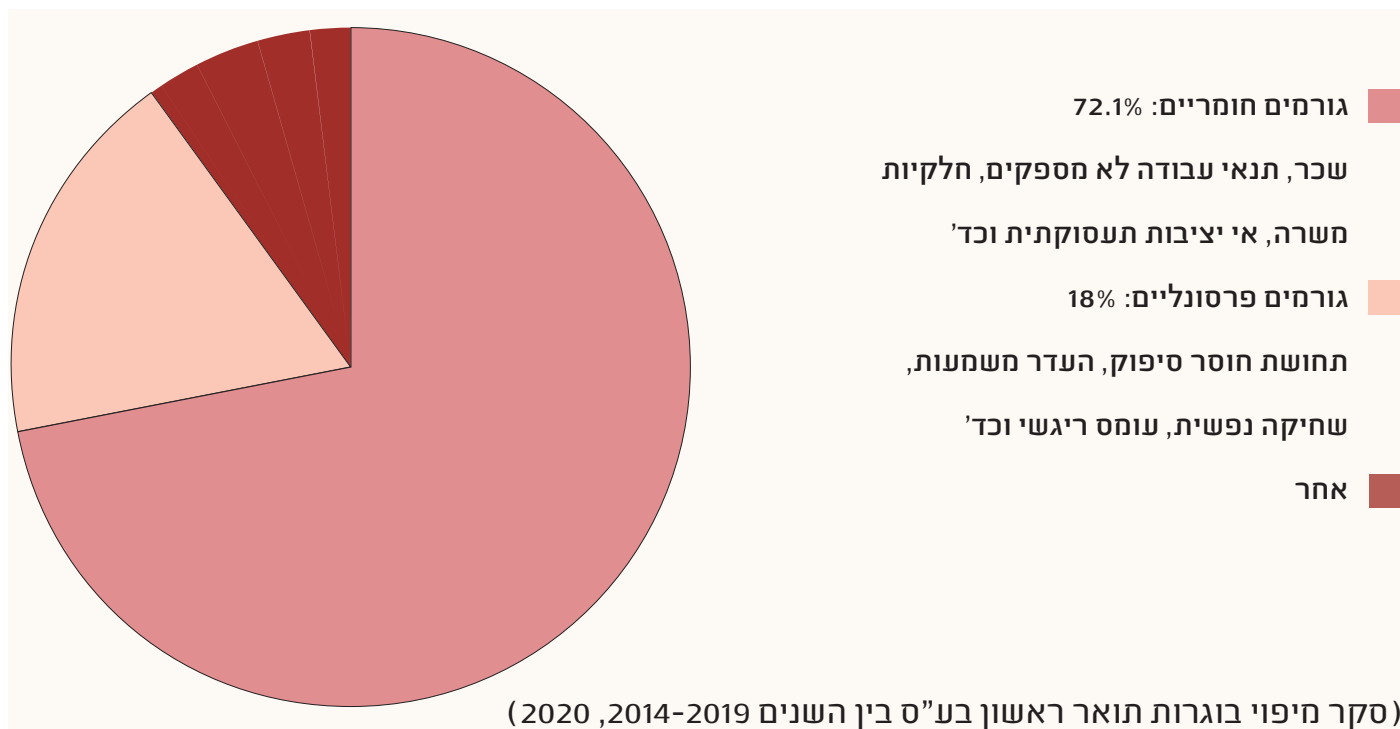

60% מכלל המשיבות מתקשות לעודד אנשים לבחור בתחום העבודה הסוציאלית.

”אני סיימתי את לימודי בהצטיינות וראיתי את עצמי מתפתחת וצומחת בתחום, אך מהר מאוד התבדיתי והבנתי שאין סיבה שאשקיע במקצוע שלא מעריך אותי. לא קיבלתי שכר מספק, ולא רק זאת, הובהר לי שלא משנה כמה אעבוד קשה, המשכורת לא תעלה באופן משמעותי ולכן הבנתי כי אם אמשיך במקצוע רוב הסיכויים שאאלץ להישען כלכלית על מישהו אחר או לחיות בעוני”

ס', עובדת סוציאלית, בחרה גם היא לעזוב את המקצוע (סקר מיפוי בוגרות '14-'19, 2020)

אנא בחרי את הגורם המשמעותי ביותר לתחושה שתוביל אותך להפסיק לעסוק במקצוע העבודה הסוציאלית

כ-71% מהעו"סיות שיעזבו את המקצוע בחמש שנים הקרובות, יעשו זאת בגלל השכר ותנאי העסקה.

סטודנטים לעבודה סוציאלית נחשפים למציאות השירותים החברתיים, במסגרת ההכשרה המעשית שלהם כבר משנה א'. המגע הישיר עם עובדות סוציאליות וההתנסות בניהול תיקי רווחה מותירים השפעה עמוקה על העדפותיהם של סטודנטים. בסקר נוסף שנערך על ידי עו"סים שינוי (2020) בקרב סטודנטים לעבודה סוציאלית ברחבי הארץ, עולה כי 40% לא בטוחים שיעסקו במקצוע בתום לימודיהם. לאלה מצטרפים גם נתונים אודות נשירה של בוגרי לימודי תואר ראשון בעבודה סוציאלית בחמש השנים האחרונות, ועולות שאלות קשות, אודות העתיד של המקצוע בפרט, והתהליכים שהוא צפוי לעבור בכלל.

עכשיו זה הזמן

החייאה לשירותים החברתיים בישראל.

בחרנו במקצוע עם המון מוטיבציה ואמונה, אנו מתנסות בעבודה מעשית בשדה, מתבוננות על המקצוע וכבר היום חוות תסכול. לכן, אנו, הסטודנטים והסטודנטיות אומרים באופן חד משמעי: לא עו"סות בכל מחיר.

אמירה זו נאמרת בלב כואב ומתוך הבנה עמוקה של התנאים בשטח. אנו יוצאות למאבק על העתיד שלנו ועל עתיד מערכת הרווחה בישראל.

עו"סים שינוי!

אנחנו הסטודנטיות דורשות:

- ✓ השקעת משאבים לטובת הצלת השירותים החברתיים
- ✓ שכר מתגמל לעו"סיות
- ✓ העברת תקציב ויישום תוכנית המוגנות
- ✓ לא עוד 300 תיקים לעובדת
- ✓ סטנדרטיזציה להכשרות המעשיות

צילום: נוגה דקלבאום

צילום: נטע כחילה

מקורות

שקד, ע' (5 באוגוסט, 2018). עם 5200 שקל בחודש - לא פלא שיש מחסור בעובדים סוציאליים. דה-מרקר. אוחר מתוך:

<https://www.themarker.com/opinion/.premium-1.6342750>

טל-ספירו, א' (2015). תנאי ההעסקה של העובדים הסוציאליים ברשויות המקומיות. מרכז המחקר והמידע של הכנסת. אוחר מתוך:

https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/354c6b58-e9f7-e411-80c8-00155d010977/2_354c6b58-e9f7-e411-80c8-00155d010977_11_7440.pdf

Maslach, C. & Jackson S.E. (1981) The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2, 99-113.

כרמון, ט' (18 ביוני 2020). כשעו"ס זוכה ליחס ותנאים. דבר העובדים בארץ ישראל. אוחר מתוך:
<https://www.davar1.co.il/230386/>

עו"סים שינוי (2020). סקר עמדות והעדפות תעסוקתיות בקרב סטודנטים לעבודה סוציאלית 2018-2020. תל אביב: עו"סים שינוי (ע"ר).